

על פני קונטרסים ורשימות

מאת רבקה גורפיין

לא בפעם הראשונה נזמן לשמוע את הדברים האלה. הוא חיר ואמר, כנודע איזה ירחון יהודי, שהגיע ממרחקים: „אוכלת אותי קנאה. מה רבה פה התסיסה, איזה שקט, תחושת-הגורל, האימה והירחונים הספרותיים שלנו?“. כן, הספרות הגדולה שלנו, זו „הרשימת“, אינה מלווה את הדור, שנשי ללה ממנו כל עמידת ביניים. בשביל הצעיר היהודי, שאינו לוקה באדישות, לא נותרו אלא קוטבים: יאוש, או הרי אבקות מעשית לגורל שלא נחרץ עדיין. סופרינו הגדולים עודם משוטטים בתחומי החמול-שלשום ובכשרון רב ובישליטה באוצרות תרבות יהודיים, יוצרים ספרות חשובה, המשקפת לבטי דור, שעוד חי עמנו — אך בינתיים הרי צתנו דהרת החיים למחוזות אחרים, והבעיה בנו תבערות אחרות.

כי בינת-א-גורית היא מערכת חיינו הנובעת. ואנו תובעים מעצמנו פרשת-החיים הגדולה מתפרשת יסורים איוה פירוש גוטף, המשלים את העיקר — ואת הכל, את הכל מקיים האדם. לצאת לגיורחים, להעלותם בדרכים לאדווכים, להורידם בחופים, לחפוט על העליה, כנגון את ההתישבות, להות את הצבא הזה, שפיווקו משמש ציר ויכוחים ישועיים בעולם הסוחר במצפונה לחלק לעוגה מנינתך, מפתך — הרי כל זה בעשה על ידי מישור, על ידי בשר ודם, המטייל על עצמו חובות, התוצב מאיזה מקורות כוחות נפש, בסירות הסתכלתי היום הרבה בתמונות העשר-ריס-שלושה שיצאו לפוצץ את מיתקני הנפט בסריפולי וצללו ולא נודע עקבו תיהם. קראתי היטב ובהתעמקות תולדותיו של כל אחד מהם, אם כי... אם כי הרביתי לקרוא עליהם גם קודם לכן, באותם הקונטרסים שעליהם כתוב: „לקראת ולמסור הלאה“ ועל עשרם מתנוססת תמיד איזו תמונה אחרת של של אחד צעיר, שאיננו עוד וחיוו היו חיי-גבורה, ומותו היה מות-גבורה. וזכרתי את הסיפור הצנוע הקשור אצלי באותה הפרשה, סיפור שאינו מן הספרות הגדולה — אך היתה בו הצצה נועזת אל מעבר לאותה הגבורה האלמונית.

באישה-הלילה דפקו על הדלת והרי דעו לו: „בעוד שעתיים היה טובן לצאת למיבצע“. אך אשתו אכולת צער: „תמיד הוא נעקר מבין זרועותיה“. תמיד הוא הולך בשתיקה אחרי האות, והפעם הפעם אין היא מסכימה. הפעם היא נותנת לו ללכת בלא דיבור של פרידה, בלא מבט חס בלא נשיקה לדיך. הוא הלך, — ולא חזר עוד.

די הבעיה, שהועלתה על ידי הסופר הצעיר והקורב בתוקף חייו למציאות המלאה לבטים פשוטים ומורכבים גם יחד — יגאל מוסינזון — היא בת-החקופה לגבי שניהם גם יחד: לגבי ההולך מאישה-אהובה ולגבי השולחת את הגבר היקר ללא-ברכה לקראת הרפתקה המשוללת כל הרפתקנות.

כשהגרינאדיר של היינה מפקיר את אשתו וילדיו והולך אחרי הקיסר — הרי ההרפתקה והגודים וסיכוי-הנצחון והנצחון עצמו משיבעים בו את שארית פתו האינדיבידואלית לאיזה ערך גוסף בחיים. הערך הגוסף הזה הוא גם בצדו של כל מבצע חלוצי הכרון בהיאבקות-אך האדם היהודי שהקים לו בית במורדת, אינו צריך לבקשו במארבים ובמבצעי ליקה. מה עומד לו בצאתו ללא ברכה — ואפילו בלויית ברכה! — להתגרות במיתות כשונות? מה מקוד כרתותיו?

קמו בזמן האחרון סופרים ומבסרים, המוכיחים, כי התעצמותנו הלאומית-הרוחנית לא תבוא לנו אלא בהצמדות לרושה הרוחנית הגדולה של כל הדורות שקדמו לנו. בלי צל של זילזול בגדולת התורשה הזאת ובחשיבותה להמשך קיומנו, אפשר לקבוע: רבים מן ההולכים והגופלים בשלימות מוכי לאה כל כך. לא זו בלבד שלא יגן מן האוצרות הרוחניים הללו — אלא רבים מהם לא טעמו טעם דריפה בשל ידורם. כשקו אחי את „חמול-שלשום“ לעגרון ביראת-כבוד כנה לפני גודש זה של הרבות מקורית בת-דורות חשבתו בצער: לדור הבא אחרינו — ואולי גם לכמה דורות — לא תהיה שהות לספוג את כל אלה. לפי שצפויים להם תפקידים קשים, וחופים ויהדותם תצטרך, לצערגו, להבשיל מתוך להט החיים עצמם וחופ מזה, מה מיספר חניכי מאה השערים — ששם שוקדים, שוקדים בבוקות, על המקורות האלה — מהו בקרב מספרם של אלה שהעפילו עכשיו לאיזה שביל חלוצי? הרי הדרך משם לארץ-ישראל המגשימה הרבה רחוקה יותר מאיזה בית מחבולל במירחבי העולם.

אנו רוצים בתורשה המפוארת הזאת, היא נחוצה לנו כצידה לדרך. אבל איך לעשות זאת? איך! האם לא אמרתי לחברי המשורר לפני כמה שבועות ולי ציירת הצעירה לפני כמה ימים, שעה שתינו לפני את הסתירה שבין חיי קרי בוך ועבודתה לבין תביעות הציירה: „כיושב שבורר זה ייאבדו לעם מאה אן מאתיים יצירות חשובות — ולא יעדר איש-הרוח בקרבנו? והאין אנו מודדים באותה מידה לילדנו, הנרתמים בעור דם רכים בשנים, בעול כל המצוות? ובכן, — לא תושפת העם, המקרפלת בגוילים היקרים, היקרים מאוד, אולי גם משום שאינם מושגים גם בשבילנו וגם בשביל בנינו, — לא היא העומדת ולא היא שתעמול במחר הקרוב. אותה הזדהות עם גורל העם מושגת בארוח שלא נוכל להסבירו. מה שגמנה בין פרודותיה, איזה ערכי אדם ואיזה חוויות ואיזה צינורות-השפעה — לא נגלה את הקטליזטור המפעיל את תהליך גייבושה כי אם בתחושת התקופה.

בסיפור הקטן הנ"ל ישנה „היא“ — שאינה מקבלת את הדין. אין זה ישנה את גורלה — שולק את חשבונה לא רק באלמונית, בבדידות, בשברי-החיים שאולי לא תהא להם תקנה — אבל גם ביסוריה-המצפון. והרי זו פרשת-חיים, שאם לא היתה

במקרה זה, — יכול תוכל להתרחש, ואולי היא גם מתרחשת, בהרבה מקרים. ההליכה הזאת היא, מבחינה חיצונית, תמיד פרי בחירה חופשית — אין כאן גיוס חובה. וטוב שהסופר הצעיר העיו לגלות את המחיר שמשלמים בעד גבורה, מחיר שניהם, לא קל להיות גיבור — וגם לא קל להיות חברת גיבור. אם מעיזים לא להיפרד כמו שם — ואם כרובשים את כל הזעקה ונפרדים בחיוך על השפתיים. הננו תמיד עומרים עם בתחומי של האדם, — ובתחום זה קיימים ניסופי האושר וחרדה לאיש הנושא אותו.

*

באלמך תרשינ-הא (הוצאה „דבר“), גתקלתי בסיפור מסוג חדש ונושא חדש שפרץ לחיינו: משה ביליצקי ב„אדם יוצא את הכל“ מאיר (שוב מצד אנושי פשוט) את הפרשה הזאת, שהיא כבר היום מנת גורלם של רבים. שוב ניתק הגיבור מזרועותיה של איזו שולמית, ובנפשו רק זכרונות עדינים ותחושת עתיד נפלא, המחכה להם מאחורי סף הימים, — אך המיבחן היה חמור מדי, ובצאתו, אין לו בית, ואין לו כתיבת, ואין לו אדם. אין הסופר מאשים איש — פשוט סיפור מעשה, שאם לא היה הרי יכול להיותו וב-חודאי גם הווה. והנך רואה: יש האננה לחיים הרי המאסר בארץ הוא היום אבנטואליות שאלית מתכוננים מאותי ואלפים. נדע זאת גם אנו, העושים את מעשי ימינו התמים, לא לחינם אותו קונטרס, שיש לקראו ולמסור הלאה, ובו תמונתה של ברכה פולד בשער, הנו כולו הפעם קטעים של גדולי האסירים בתולדות נפתוליו של האדם עם המישור. הכרוניקה של המאורעות מגיישה בשפת עתונאים שגורה פסקידין חמורים — ומאו יומנו של האסיר העבי רי נצמיח גוף ספרותנו יצירות קטנות, ובתוכם נסיונות הדור גם בתחום זה. את עמל בחורינו סוד ליקה יצטרף. אך עליו נברך כעל לחם.

הן ראתי כיצד מספינות אל החוף הם נושאים את עמם על השכם.

יחכן שג. אל תרמן, מחבר הימנון „הפושים“, אינו מעריך את שירו זה וכן הרבה שירים אחרים, המתפרסמים בטורי-השביעי. אבל הוא קונה את העור כס של היום בשירים החמים האלה, שיש בהם הזדהות עם המהותי ביותר העומד יפנינו, שאם כל היותו רק יליד היום וילדי צרכי היום — הרי הוא איזה עיקר. בגלם מוכנה אני להאמין, שאם לא היה בין „הנושאים את עמם על השכם“ ממש — הרי הרי גיש את המתרחש במעמקי הלילה הזה והשתתף באיזה מעמד גודד-שינה מתוח ודרוך. כשם שעשתה זאת המשוררת הצעירה צביה כצנלסון, החיה חיי הגשי מה שלמים:

רוחות הים אין חיק להן,

לפתע הן עוטות, ריחות הים צונפות גלים, ודרך מבלעות. הבחורים נוקשים היום, הבחורים עוים מאוד.

הליל אפל, הים רוגש-הם מחכים לאות... ובאותו פרק לב „מבפנים“, הסוגר כמה חוליות המוקדשות לים איתן זה (שכה נשתלב בתוך חיינו!) — ולצעיר היהודי הדרוך לקראת האניה המתנגבת בחשכת הליכה לחופי מולדת, יש עוד שלוש רשימות קטנות של אחד, זו גל שמו. בספרו על הצפייה בתוך החשיכה העוטה את הים, את הצוקים, וכל עצם וכל דמות, באיזו משמעות עמוקה ורבת סוד — דוכה הוא פתאום מעימק תויתו איזה פסוק גדול ומפתיע, המביע איזה יחס חדש שבממדים: בהופיע האניה המיוחלת, „נאלם עם בואה הים הנצחית“. היה ברגע זה כדי להתמודד עם הנצח.

אכן, — ישנן רשימות ושירים וסיפורים — ואל נזלזל בביסויים הדחוק.

*

ביטוי זה אינו פוסע בדרך-המלך של הספרות — אך יש בו מציאות והאדם המתגדל ומחקש באש המסירות. יש פה חיים לאורם של דמויות וסמלים, המנשאים אותו, המעצבים איתו, ההרפכים את החיים ואת המיזת לנצחון גדול על עצמו, ראשית כל — למען העם המתגלה בכל פליט נידה, המתכרש בכל שעל אדמה.

אין גבורת חיינו, — יש היאבקות ונצחון למאויים פשוטים וטבעיים, אנו-שיים ובעלי זכות קיום. אין סיסמה, שקימה לא ידורש וויתור, הקרבה. שאין לה פירוש פרוואי — ואיזה כאב נצידו.

הנה קליטת עליה. ליכורי קליטה והיי קלטות תרבותית ותברחית הוקדשו סיפורים בודדים ומפוזרים של אריה לייפשיץ, ישראל זרחי, יצחק שנברג, משה שמיר. אך על הקליטה האחרת, על הקליטה הזאת שבה האדם משלם משהו יותר מאשר באי נוחיות, שבה מסולק המחיר במטבעות של אשיות-החיים — מספרות שוב רשרמות וסיפורים החתומים חותם של חוויה פרטית או ציבורית ערה. אותה צעקה נועה ונהדרת — „שלי-שית“ של איזו רחל אלמונית, שנת פרסמה ב-1934, וכנסה ל„קובץ החברות“ — לשוא נחפש משהו כה אל-מנטרי וטהור ומביע היסורים שבהם שולם מחיר קליטת עולה. אהבה השיניים בכל להט הגוף והנפש הצעירים — וזה השלישי החי בדירתם, על ידם, שנתיים ימים בתוקף מצוות קליטת העליה... כמה אמת וכוח, היכולים לעורר את קנאת גדול הסופרים, יש בזעקה זו: „ארצי, קיבוצי — הן לא אבנו בכס אף פעם — האם את סבלי זה רצי? חם? האם תמיד, לעולם, תהיה אהבתי מרוסקת כל כך, פגומה כל כך? מצחת קליטת העלייה הקרושה ביותר בארץ מלוה חילול אהבתי.“

אל נקטין בערך הקרבן הזה ובמקומו בחיי הדור המגשים. הנה גם יגאל מוסינזון מספר בסיפורו „מתתיהו שץ“ משהו מאוב וטראגי על פרשת השלישי בחור משפחה בתוקף צו קליטת העליה. הסיפור הזה מעירר הרבה שאלות ואינו מתרכז ומרכז את הקורא דווקא (המשך בעמוד 6)

על פני קונטרסים ורשימות

(סוף מעמוד 4)

בנקודה זו, — ובכל זאת נותרת היא המרכזית והממיישת ביותר בכל הסיפור גם זו היא אינו גבורה, — חיי משפחה עם שלישי בחדר. גבורה שמטיל העוני, גבורה אפורה ללא יופי, גבורה קשה ומאוסה. בסולם המעלות של הגבורה וההתגדבות אין לה כל שגב — ובכל זאת עד יגיע איש ההגשמה לגבורה זו, עליו לשוב ולמרוק ראשו של איוה מאווי רותח, אנושי מאוד ובעל זכות קיום.

*

כן, בירחונים העבריים הרשימיים מועטים הדפים, שבהם משתקפת היאבי קותו הקשה של הדור עם הגורל שלא נחתך עדיין. אך את החיים התוססים ואת האדם הנותן להם פתרון ביד נדיב בה, מתוך כיבוש עצמו וכיבוש החיים, נצא לתור על פני קונטרסים ורשימות.